

PORTRÉK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAIRÓL II.

Szerkesztette
HAMZA GÁBOR

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Társszerkesztő

Deák Péter

Írta

Földi András, Hamza Gábor, Herger Csabáné, Képes György, Kőhalmi László,
Lengvári István, Schweitzer Gábor, Szabadfalvi József, Szabados Tamás,
Vékás Lajos

ISBN 978 963 454 908 6

Kiadja az Akadémiai Kiadó

1117 Budapest, Budafoki út 187–189. A. ép. III. em.

www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2024

© Deák Péter, Földi András, Hamza Gábor, Herger Csabáné, Képes György,
Kőhalmi László, Lengvári István, Schweitzer Gábor, Szabadfalvi József,
Szabados Tamás, Vékás Lajos, 2024

© Akadémiai Kiadó, 2024

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Poland

Kuncz Ignác (1841–1903), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

Kuncz Ignác jogtudós, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja 1841. július 31-én született Rédén (Veszprém vármegye). 1903. január 25-én hunyt el Kolozsvárott.

A Magyar Tudományos Akadémia 1896. május 15-én tartott közgyűlésén választotta levelező tagjai sorába. Kuncz Ignác akadémiai székfoglaló előadását „Állami önkormányzat” címmel 1896. november 9-én tartotta. Az előadás a következő évben, 1897-ben nyomtatásban is megjelent (Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből 11. kötet, kivonatban Akadémiai Értesítő, Budapest, 1897.).

Kuncz Ignác öccse volt Kunz Jenő (1844–1926) jogtudós és szociológus, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Kuncz Ignác nagybátyja volt Kuncz Ödön (1884–1965) jogtudós, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának és Kuncz Aladár (1885–1931) író és lapszerkesztőnek.

Kuncz Ignác jogi tanulmányait a Pesti Tudományegyetemen folytatta. Pesten szerzett 1866-ban jogtudományi doktori diplomát. 1864 és 1866 között előbb Fejér vármegye tiszteletbeli, majd ezt követően tényleges III. aljegyzője volt.

Akadémiai, tanári pályafutását 1866-ban kezdte. Kuncz Ignác a kor hagyományainak megfelelően több jogakadémián is dolgozott komoly tekintélynek örvendő oktatóként. 1866 és 1873 között, hét éven át a pécsi joglíceumon oktatott mint a magyar közjog (ius publicum Hungaricum) előadására képesítést szerzett magántanár (Privatdozent). 1873-ban egy tanéven keresztül a győri jogakadémián két tantárgy, az alkotmány- és kormányzati politika, valamint a magyar közjog oktatásának teendőit látta el.

Az 1874–1875. évi tanévvel kezdődően ezeket a tárgyakat már a pozsonyi jogakadémián két évtizeden át oktatta.

Kuncz Ignác az 1893–1894. évi tanévben lett a kolozsvári egyetem nyilvános rendes tanára. Kolozsvárott a politika főkollégium oktatója volt. Tanár kollégái és hallgatói egyaránt kiváló pedagógusnak, kitűnő előadónak tartották. A tanrendben meghirdetett kollégiumait számos hallgató vette fel. Idegen nyelvekben való jártasságát kiválóan kamatoztatta tudományos munkái írása során. Szakmai vonatkozásban is általános megbecsülésnek örvendett. Egészségi állapotának megromlása miatt halála előtt két esztendővel nyugdíjba vonulni kényszerült. Kapcsolata azonban nem szakadt meg az egyetemmel, és tudományos munkáját élete végéig folytatta.

Itt utalunk arra, hogy Erdélyben 1863-ban hozták létre a magyar tan nyelvű kolozsvári jogakadémiát. Az 1872. évi XIX. törvénycikk alapján létrehozott Kolozsvári Magyar Királyi Tudományegyetem – mely 1881. január 14-én vette fel a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem nevet – felavatására 1872. november 10-én került sor ünnepélyes keretek között. A kolozsvári egyetem első rektora, Berde Áron (1819–1892) ünnepélyes beiktatására is ezen a napon került sor. Az első rektor híres mondását, amely a rektori székfoglalójában hangzott el – „Önök tudják, hogy az egyetemet nem a néma falak, hanem a tanárok szellemi ereje alapítja meg hírnevében, áldásos működésben” –, Kuncz Ignác is irányadónak, magára nézve is mértékadónak, sőt egyenesen kötelezőnek tartotta. Megjegyzendő, hogy a Jog- és Államtudományi Karon 1872-ben egyedül Berde Áron volt a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

A Kuncz Ignác által vezetett katedra mellett, hasonlóan a többi tanszékhez, szeminárium is működött.

Kuncz Ignác tudományos érdeklődésének középpontjában az államtudományok (Staatswissenschaften) álltak. Csaknem négy évtizedet átfogó tudományos pályája első szakaszában a jogfilozófus Pauler Tivadar (1816–1886), a Magyar Tudományos Akadémia rendes, igazgatótanácsai és tiszteleti tagja, államkoncepciója követőjének, hívének számított. Kuncz a morál (mos) és a jog (ius) szféráját egymástól szétválasztó, ún. jogpozitivisták iskolája, a szubjektivisták-racionalisták jogelméleti, jogfilozófiai irányzat követője volt.

Tudományos pályája során elsősorban az államszervezet elméleti és módszertani kérdéseivel és politikatudománnyal foglalkozott. Már az 1880-as években közzétett állambölcseleti írásaiban erős kritikával illette a politikai nemzetnek az egyéntől, az individuumtól (persona) a társadalmon (societas) át az államig (res publica) ívelő, meggyőződése szerint egyoldalú, individualistának tartott felfogását, nézetét. Kidolgozta saját nemzetállam-teóriáját.

Kétségbe vonta, sőt egyenesen tagadta az állam társadalmi meghatározottságát, az egyének és társadalmi csoportok államalkotó szerepét.

Kuncz Ignác nézete szerint az állam sajátos szerkezeti elemekkel, így – többek között – államszervezettel, államhatárral és államnyelvvvel rendelkező keret. Ezt a keretet, a nemzet (natio) mint a hatalom (imperium) egyedüli forrása és alanya, az erkölcsi és akarati egységében oszthatatlan, az egyének és azok érdekei fölé helyezett entitás alkotja. Elméletében a francia államfelfogásban gyökerező nemzetfogalmat („Egy nyelv, egy nemzet, egy állam”) bővítette, egészítette ki további elemekkel. Nézete szerint az állam magának a nemzetnek része (pars), csak egyik, bár kiemelkedő fontosságú alkotóeleme. Az individuum csupán ennek a közösségnek – Kuncz Ignác megfogalmazásában „kollektív személyiségnek” – része. Hangsúlyozza, hogy az individuum egyéni, személyes érdekeit feladni köteles a nemzet javára, saját egyéni érdekeit háttérbe szorítva, azokat elfeledve. Élete utolsó éveiben már a politikai nemzet „öncélúságát” hangsúlyozta.

Elméletét átfogóan az első kiadásban 1888-ban megjelent „A nemzet-állam tankönyve” című munkájában fejtette ki.

Elsősorban a magyar közjoggal és annak részterületeivel foglalkozott. Megállapíthatjuk, hogy Kuncz Ignác államtudományi felfogása jogtudományi gondolkodására és érdeklődésére is nagy hatással volt. Munkáiban a közjog (ius publicum) és a magánjog (ius privatum) kérdéskörének elemzésénél jelentős hangsúlykülönbség mutatkozik. Jogfelfogására egyértelműen a normativista szemlélet jellemző. A jogrendszer (ordo iuris) vonatkozásában kizárta a további értelmezés, interpretálás lehetőségét. A nemzet érdekeit elsődlegesnek tartó állam jogrendszerét feltétel nélkül követendő koherens normarendszernek tekintette.

Tanulmányozta a közigazgatási bíráskodás, a törvényhatóságok és a helyi önkormányzatok vonatkozásában a közigazgatási jogot is. Érdeklődése egyaránt kiterjedt az anyagi büntetőjogra és a büntetőeljárás-jogra. Behatóan, a források (fontes iuris) elemzését kiemelkedően fontosnak tartva foglalkozott a magyar közjog (ius publicum Hungaricum) történetével, továbbá az államelmélet kialakulásával és fejlődésével. Platónról és Arisztotelésztől kezdve egészen Niccolò Machiavelliig tekintette át az államelmélet kialakulását és fejlődését.

Említést érdemel, hogy számos tudományos tárgyú munkát közölt tekintélyes, széles körben olvasott hazai, elsősorban kolozsvári folyóiratokban. Legismertebb munkája kétségtelenül a három kiadást megért „A nemzet-állam tankönyve” volt. A tankönyv második és harmadik kiadása egyaránt jelentős mértékben átdolgozott, bővített kiadás volt. Számos tanulmányt publikált a széles körben ismert és olvasott Jogtudományi Közönyben,

a Közigazgatási Lapokban és nem utolsósorban a Magyar Philosophiai Szemlében.

Az állami közigazgatásban, adminisztrációban szerzett jártassága, tapasztalatai jelentős mértékben segítették látásmódjának alakulásában és tudományos munkájában. Munkáit sajnos nem tette közzé idegen nyelven (nyelveken), így azok a nemzetközi szakirodalomban nem kaphattak figyelmet.

Kuncz Ignác hazai és nemzetközi mércével mérve egyaránt magas tudományos igényű munkássága kétségtelenül úttörő jellegű volt, és ma is, elsősorban eszmetörténeti vonatkozásban, figyelmet érdemlő.

Hamza Gábor

Kuncz Ignác főbb munkái

Az államélet főbb mozzanatai, tekintettel a magyar közjogra. Pécs, 1870; *Az állam és társadalom alaki megkülönböztetése. Közigazgatási Lapok* 1877; *A közigazgatási bírászkodás. Jogtudományi Közlöny* 1878; *A közigazgatás függetlensége a közigazgatási bírászkodásban. Jogtudományi Közlöny* 1884; *A democratia eszméje és szervezete.* Budapest, 1885; *A közjogi és különösen a közigazgatási bírászkodás philosophiája. Magyar Philosophiai Szemle* 1887; *Az állam mint nemzet. Magyar Philosophiai Szemle* 1887; *Állam és társadalom. Magyar Philosophiai Szemle* 1888; *Államigazgatási elvek és rendszerek. Magyar Philosophiai Szemle* 1888; *A nemzetállam tankönyve.* Pozsony, 1888. *Nemzetállam és hivatalnokállam. Magyar Philosophiai Szemle* 1890; *Állami önkormányzat.* Budapest, 1897; *A nemzetállam tankönyve. 2. bővített kiadás.* Kolozsvár, 1900. és *A nemzetállam tankönyve. 3. bővített kiadás.* Kolozsvár, 1902.

Felhasznált irodalom

Somló Bódog: Kuncz Ignác. *Husadik Század* 4 (1903) 236–238.; Jászi Oszkár: Kuncz Ignác. *Jogállam* 2 (1903) 182–184.; Kmety Károly: Kuncz Ignác. *Jogtudományi Közlöny* 37 (1903) 42.; Vasas Géza: Magyar nemzetfelfogások a dualizmus korában. *II. Magyar Szemle* 10 (2001) 91–128.; Székely Tamás: „Az állam maga a nemzet”: Kuncz Ignác nemzetállami koncepciója. *AETAS* 25 (2010) 131–155. és Hamza Gábor: *Pauler Ti-vadar (1816–1886), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja.* In: *Portrék a Magyar Tudományos Akadémia tagjairól. I.* (szerk. Hamza Gábor) Budapest, 2021, 273–276.